# Leidt aandacht voor de woordstructuur en betekenis van woorden bij spellinginstructie vanaf groep 4 tot betere spellingresultaten?

Beantwoord door Emmi Stuij (antwoordspecialist) en Martine Gijsel (kennismakelaar Kennisrotonde)

2 februari 2023

KR. 1536

## Kort antwoord

Om goed te kunnen spellen heeft een leerling taalkundige kennis nodig, zoals kennis over de structuur en betekenis van woorden. Als de leerkracht expliciet aandacht besteedt aan woordstructuur in de spellingdidactiek, bevordert dit de spellingvaardigheid van leerlingen. Er is minder bekend over het effect van aandacht voor de woordbetekenis tijdens de spellinginstructie. De weinige studies die zijn gevonden wijzen wel op een positief effect van uitleg over de woordbetekenis op de spellingprestaties van leerlingen.

## Antwoord

### Correct spellen vraagt om taalkundige kennis

Om goed te kunnen spellen, zijn verschillende vormen van taalkundige kennis nodig (Masterson & Apel, 2010). Ten eerste hebben leerlingen kennis van *klanken en letters en de koppeling daartussen* nodig om de klankvorm van een woord (fonemen) om te zetten in een geschreven woord (grafemen). Als leerlingen deze kennis hebben, kunnen ze *klankzuivere woorden* correct spellen. Bij deze woorden geldt het *fonologisch principe*: woorden worden geschreven zoals ze klinken (Bosman et al., 2005).
Alleen kennis van klanken en letters is echter niet voldoende om alle Nederlandse woorden correct te kunnen spellen. Het Nederlands kent namelijk veel woorden waarvan de spelling verschilt van de klankvorm (*niet-klankzuivere woorden*). De spelwijze van deze woorden wordt bepaald door andere principes (zie Kennisrotonde (2019) voor een overzicht van de principes van het Nederlandse spellingsysteem). Zo wordt bij het woord paard de klank /t/ aan het einde van het woord weergegeven door een *d*. Hier geldt het *morfologisch principe*, dat stelt dat we hetzelfde woord(deel) en woorden die op dezelfde manier worden gevormd zoveel mogelijk op dezelfde manier opschrijven (bijv. paard vanwege paarden en stationsstraat vanwege stationsweg). Leerlingen kunnen *morfologische kennis* (kennis over woordstructuur) inzetten om woorden die volgens het morfologisch principe zijn gevormd correct te spellen.

Ten slotte is kennis over *de betekenis van woorden* nodig om sommige woorden correct te kunnen spellen. Bijvoorbeeld bij het spellen van homofonen (woorden die hetzelfde klinken, maar een andere betekenis en spellingwijze hebben) moeten leerlingen de betekenis van het woord in de context kennen om de correcte spellingwijze toe te kunnen passen. Uit recent onderzoek blijkt bovendien dat ook bij andere

woordsoorten kennis van woordbetekenissen en de vaardigheid om betekenissen af te leiden leerlingen kan helpen om tot de juiste spellingwijze te komen (Van Rijthoven, 2021).

## Aandacht voor de structuur van woorden in de spellingdidactiek is effectief

In het huidige spellingonderwijs is weinig aandacht voor de morfologische achtergrond van het Nederlandse spellingsysteem (Bonset, 2010). Neijt en collega's (2015) beargumenteren dat de huidige didactiek diepgang mist, omdat leerlingen leren spellen op basis van 'oppervlakkige trucjes' in plaats van inzicht krijgen in het spellingsysteem. Door leerlingen uitleg te geven over de opbouw van woorden zouden ze beter snappen waarom woorden in sommige gevallen anders worden opgeschreven dan hoe ze klinken. Zo krijgen ze meer inzicht in de spelling van niet-klankzuivere woorden die gebaseerd zijn op het morfologisch principe.

Als de leerkracht aandacht besteedt aan de woordstructuur bij spellinginstructie kan dat inderdaad de spellingvaardigheid van leerlingen vergroten. Dit blijkt uit internationaal wetenschappelijk onderzoek. Goodwin & Ahn (2013) hebben met een meta-analyse van 30 studies onderzocht wat het effect is van aandacht voor woordstructuur op de spellingvaardigheid van leerlingen in de basisschoolleeftijd. De resultaten van de metaanalyse tonen aan dat instructie met aandacht voor woordstructuur positief effect heeft op de spellingvaardigheid van leerlingen. Ook recenter buitenlands onderzoek laat zien dat aandacht voor woordstructuur in de spellingdidactiek op de basisschool een positief effect heeft op de spellingvaardigheid van leerlingen (bijv. Breadmore et al., 2021; Claravall, 2016; Levesque et al., 2020). Dit geldt ook voor leerlingen die moeite hebben met spelling, zoals leerlingen met dyslexie (Fallon & Katz, 2020).

In Nederland is, voor zover bekend, nog geen onderzoek gedaan naar het effect van aandacht voor woordstructuur binnen de spellingdidactiek op de spellingvaardigheid van basisschoolleerlingen. De studies die Goodwin & Ahn (2013) hebben meegenomen in hun meta-analyse zijn uitgevoerd in Engelstalige gebieden. Het Engels kent, net als het Nederlands, veel niet-klankzuivere woorden en het morfologisch principe bepaalt in belangrijke mate de spellingwijze. Het is daarom aannemelijk dat we deze resultaten kunnen generaliseren naar het Nederlands.

*Inzicht geven in het morfologisch principe*

De leerkracht kan de leerlingen inzicht geven in het morfologisch principe door opdrachten te geven waarbij leerlingen samengestelde woorden moeten verdelen in morfemen. Laat leerlingen hierbij nadenken over het effect van de toevoeging van de voor- en/of achtervoegsels op de betekenis en spelling van het samengestelde woord. Bijvoorbeeld: het woord *worstje is* opgebouwd uit het woord *worst* en het achtervoegsel *je*. Hier speelt het morfologisch principe (de regel van gelijkvormigheid) een rol: we horen geen /t/ bij het uitspreken van *worstje*, maar schrijven deze wel vanwege het

woord *worst*. Het achtervoegsel *-je* wordt hier vervolgens aan toegevoegd. Een ander

voorbeeld is het woord *grootte*. We horen dit als /grote/, maar schrijven dit niet. Dat komt omdat we het woord op dezelfde manier vormen als vergelijkbare woorden, zoals *dikte* en *hoogte*. We schrijven eerst het woord en vervolgens het achtervoegsel *-te* (dus *dik* + *-te* en *hoog* + *-te*). Hierdoor komt de spelling van het woord *grootte* (*groot* + *-te*) niet overeen met de klankvorm.

### Aandacht voor de betekenis van woorden in de spellingdidactiek is effectief

Het effect van aandacht voor de betekenis van woorden in de spellingdidactiek is minder onderzocht dan het effect van aandacht voor woordopbouw. Wel blijkt uit onderzoek een duidelijk positief effect op de technische leesvaardigheid van leerlingen wanneer de leerkracht aandacht besteedt aan woordbetekenis (Halaas Lyster et al., 2020). Aangezien bij technisch lezen en spellen dezelfde cognitieve factoren van belang zijn (zie Kennisrotonde, 2017), is het aannemelijk dat eenzelfde positief effect voor spelling kan worden gevonden. Kleinschalig Nederlands (Hilte & Reitsma, 2011) en internationaal (Ouellette, 2010) onderzoek lijken deze aanname te bevestigen. De resultaten van deze studies tonen aan dat leerlingen minder spellingfouten maken wanneer leerkrachten in de spellinginstructie aandacht besteden aan de betekenis van woorden.

Hilte en Reitsma (2011) hebben bij 41 Nederlandse kinderen van gemiddeld 8 jaar oud onderzocht wat het effect is van het aanbieden van een beschrijving van de betekenis van woorden op het aanleren van de spelling. Kinderen kregen een woord te zien en te horen en moesten dit vervolgens zelf spellen. Soms kregen ze vóór het spellen een betekenisomschrijving te zien, soms bij de feedback direct na het spellen en soms helemaal geen. Uit de resultaten blijkt dat leerlingen minder spelfouten maakten bij de woorden waarvan ze een duidelijke beschrijving van de betekenis aangeboden hebben gekregen. Het maakte geen verschil of dit voor of na het spellen werd aangeboden.

Ouellette (2010) heeft 36 kinderen van gemiddeld 8 jaar oud een tiental pseudowoorden aangeboden, waarbij de helft gepaard ging met een beschrijving van de verzonnen betekenis van de woorden. Vervolgens werd de leerlingen een dag later en een week later gevraagd om de pseudowoorden op te schrijven tijdens een dictee. Uit de resultaten blijkt dat leerlingen de woorden waarbij ze een betekenisomschrijving hebben gekregen overwegend beter spellen dan woorden waarbij deze beschrijving ontbrak.

## Geraadpleegde bronnen

Bonset, H. (2010). *Spelling in het onderwijs: hoe staat het ermee, en hoe kan het beter?* *Levende Talen Tijdschrift*, *11*(3), 3-17.

Bosman, A. M. T., De Graaff, S., & Gijsel, M. A. R. (2005). *Double Dutch: The Dutch spelling system and learning to spell in Dutch*. In R. Malatesha Joshi & P. G. Aaron (Eds.), *Handbook of Orthography and Literacy* (pp. 135-150). Routledge.

Breadmore, H. L., Levesque, K. C., & Deacon, S. H. (2021). *Special issue editorial: Advances in understanding the role of morphemes in literacy development*. *Journal of Research in Reading*, *44*(1), 1-9.

Claravall, E. B. (2016). *Integrating morphological knowledge in literacy instruction: Framework and principles to guide special education teachers*. *Teaching Exceptional Children*, *48*(4), 195-203.

Fallon, K. A., & Katz, L. A. (2020). *Structured literacy intervention for students with dyslexia: Focus on growing morphological skills*. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, *51*(2), 336-344.

Goodwin, A. P., & Ahn, S. (2013). *A meta-analysis of morphological interventions in English: Effects on literacy outcomes for school-age children*. *Scientific Studies of Reading*, *17*(4), 257-285.

Halaas Lyster, S-A., Snowling, M. J., Hulme, C., & Lervå, A. O. (2020). *Preschool phonological, morphological and semantic skills explain it all: following reading development through a 9-year period*. *Journal of Research in Reading*, *44*(1), 175-188.

Hilte, M., & Reitsma, P. (2011). *Activating the meaning of a word facilitates the integration of orthography: evidence from spelling exercises in beginning spellers.* *Journal of Research in Reading*, *34*(3), 333-345.

Kennisrotonde. (2017). *Is er een relatie tussen technische leesvaardigheid en spelling voor leerlingen in groep 3?* (KR. 213).

Kennisrotonde. (2019). *Welke didactische principes voor het leren spellen van werkwoorden bij leerlingen in de bovenbouw van de basisschool zijn effectief?* (KR. 655).

Levesque, K. C., Breadmore, H. L., & Deacon, S. H. (2021). *How morphology impacts reading and spelling: advancing the role of morphology in models of literacy development*. *Journal of Research in Reading*, *44*(1), 10-26.

Masterson, J. J., & Apel, K. (2010). *The Spelling Sensitivity Score: Noting developmental changes in spelling knowledge*. *Assessment for Effective Intervention*, *36*(1), 35-45.

Neijt, A., Coppen, P-A., De Glopper, K. (2015). *Bewuste taalvaardigheid als eindterm voor het schoolvak Nederlands in havo en vwo: visie en voorbeelden*. In A. Mottart & S. Vanhooren (Red.), *29e Conferentie Onderwijs Nederlands* (pp. 198-202). Academia Press.

Ouellette, G. (2010). *Orthographic learning in learning to spell: The roles of semantics and type of practice*. *Journal of Experimental Child Psychology*, *107*(1), 50-58.

Van Rijthoven, R., Kleemans, T., Segers, E., & Verhoeven, L. (2021). *Semantics impacts response to phonics through spelling intervention in children with dyslexia*. *Annals of Dyslexia*, *71*, 527-546.

## Meer weten?

Themapagina Spelling- en grammaticaonderwijs

Kennisrotonde. (2022). *Wat zijn effectieve werkvormen om de spelling van veelvoorkomende lettercombinaties te automatiseren in groep 4?* (KR. 1473).

Kennisrotonde. (2021). *Welke hulpstap is voor leerlingen effectiever: woorden fonetisch opschrijven of de bijbehorende spellingregels opschrijven?* (KR. 1285).

Kennisrotonde. (2018). *Welke instructiemethode is effectief om spellingvaardigheden aan te leren in groep 4-8?* (KR. 371).

## Over deze vraag

| | |
|---|---|
| Opgesteld door: | Emmi Stuij (antwoordspecialist) en Martine Gijsel (kennismakelaar Kennisrotonde) |
| Vraagsteller: | Logopedist |
| Onderwijssector: | Po |
| Trefwoorden: | Spelling; morfologie; woordenschat |
| Referentie: | Kennisrotonde. (2023). *Leidt aandacht voor de woordstructuur en de betekenis van woorden bij spellinginstructie vanaf groep 4 tot betere spellingresultaten?* (KR. 1536) |

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.